KARACAOĞLAN İLE ÂŞIK KEREM'İN ŞAHSİYET VE ESER BAKIMINDAN BENZERLİKLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME*

Doç. Dr. Ali DUYMAZ

Halk hikâyeciliği geleneğiyle âşık edebiyatımızın paralel bir gelişme gösterdikleri ve bu tarihin XVI-XVII. yüzyıla rastladığı malûmdur. Bu açıdan âşık edebiyatı temsilcilerinin şiirleri ile halk hikâyelerindeki epizotlara bağlı şiirler arasında da paralellikler mevcuttur. Karacaoğlan, âşık edebiyatımızı neredeyse tek başına temsil yeteneği kazanmış ve artık bir geleneğin, toplum hayatımızdaki bir "tip"in adı olmuştur. Hayatı etrafında teşekkül etmiş çeşitli hikâyeler vardır ve hatta bazı başka hikâyelere kahraman olarak bile girmiştir. Yani gerçek hayatının yerini menkabevî bir hayat almış, Karacaoğlan tarihî bir şahsiyet olmaktan çıkıp "tip"leşmiştir. Âşık Kerem ise kendi adını taşıyan bir halk hikâyesinin, cönklere geçmiş şiirlerin ve adına bağlı âşık havalarının sahibi olarak, halk kültürümüzde geniş bir yer kazanmıştır. Yaşayıp yaşamadığı hakkında net bilgiler olmayan Kerem'i daha ziyade bir halk hikâyesi kahramanı olarak değerlendirmek gerekir. Gelenek ve tip açısından Karacaoğlan ile Kerem, birbirlerine çok yakın özellikler taşıdıkları için zaman zaman aynı kişi olarak da değerlendirilmişlerdir. Aynı şekilde pek çok şiir hem Karacaoğlan'a, hem de Kerem'e ait olarak cönklere geçmiş, daha sonra da monografik çalışmalarda ve antolojilerde yer almıştır.

Türk halk hikâyeleri pek çok yönleriyle yerli ve yabancı araştırıcıların ilgisini çekmiş, pek çok esere konu teşkil etmiş bir türdür. Halk hikâyelerinin önemli bir kısmı, bir âşığın hayatını konu alması itibariyle biyografik mahiyet taşımaktadır. Bu açıdan halk hikâyelerinin "ferdî edebiyat ürünü" ve "bir âşığın hayatını gerçekçi biçimde yansıtan" hikâyeler olarak değerlendirildiği de dikkati çekmektedir. Ancak hikâyeler ilmî metotlarla incelendikçe ve monografiler yayımlandıkça bunun pek öyle olmadığı ortaya çıkmıştır. Gelenekten istifade etme, bu türün en başarılı olduğu özelliklerden biridir. Bazen bir türkü, bir efsane veya bir âşığın şiiri kolayca bir halk hikâyesine girebilmekte, oradan da başka bir hikâyeye atlayabilmektedir. Bu bakımdan halk hikâyelerinin bazı âşıkların bire bir hâl tercümeleri olduğunu ve şiirlerin de tamamıyla hikâyenin bağlandığı âşığa ait olduğunu söylemek imkânsız görülmektedir. Ne Karacaoğlan'ın hayatına bağlı hikâyeleri, ne de Kerem ile Aslı'yı bundan vareste tutmak mümkündür. Her halk anlatmasında olduğu gibi bu hikâyelerde de gelenekten istifadeyle alınmış pek çok anonim motif, unsur ve şiir görülmektedir: Dağların âşığa yol vermesi, âşığın turnalarla memleketine haber yollaması ve karşılaştığı her güzele şiirler söylemesi gibi.

Karacaoğlan ile Kerem'in hayat hikâyeleri, şahsiyetleri ve şiirleri o kadar birbirine benzerdir ki Kerem ile Aslı hikâyesinin musannifi olarak Karacaoğlan'ın adı bile geçmiştir. Bu konuda Rıza Mollov, 1960 yılında hazırladığı tezinde Kerem ile Aslı'yla birlikte Köroğlu hikâyelerinin de musannifinin Karacaoğlan olduğunu ileri sürmektedir. Mollov, bu görüşlerine delil olarak Karacaoğlan'ın şiirleriyle hikâyelerdeki şiirlerin benzerliğini göstermektedir. Mollov'un bu fikirlerini aktararak bir değerlendirmeye tâbi tutan Tağı Halisbeyli; Boratav, S. N. Ergun ve M. H. Tehmasib'den hareketle Mollov'un fikirlerini yanlış bulur. Çünkü hikâyedeki şiir benzerlikleri halk şiirindeki ortak konu, biçim ve nazire geleneğine bağlanabilir mahiyettedir[1].

Karacaoğlan veya Kerem'in en azından halk rivayetlerine göre yakın devirlerde yaşamış kabul edildiği dikkati çekmektedir. Nitekim halk hikâyelerinin teşekkül tarihleri üzerindeki görüşlerde de benzer bilgilere rastlamaktayız. Mesela Pertev Naili Boratav, 1932'de **Adsız Mecmua**'da yayınladığı bir makalesinde Kerem ile Aslı hikâyesini, halk şiirindeki tasavvuf ve klasik edebiyatın tesirleri ile Bektaşî ve Kızılbaş ananelerinin tesirlerinin başladığı XVII. asırda teşekkül etmiş olarak kabul eder. Hikâyedeki bazı şiirlerle Köroğlu, Karacaoğlan ve Pir Sultan Abdal'ın şiirleri arasındaki benzerliğin de bu tahmini kuvvetlendirdiğini ifade eder[2]. Aynı araştırıcının, "halk ananesinin verdiği kronolojik malûmatı, bunlarda bir hakikat esasının daima mevcut olabileceğini düşünerek" kaydettiği bazı bilgilere dayanarak Kerem ile Aslı hikâyesinin teşekkül tarihini XVI. asır sonları ile XVII. asrın başlarına çıkardığı görülmektedir[3]. Kaynaklar Karacaoğlan'ın da aynı yüzyıllarda yaşadığını belirtmektedir.

Kerem ile Aslı hikâyesinde yer alan pek çok şiir, başka şâirlere ait olarak da yayımlanmıştır. Bu tür şiirlerin bir kısmı nazire mahiyeti taşımaktadır. Karışan bazı şiirlerin ise kime ait olduğu yapılan araştırmalarla tesbit edilmeye çalışılmıştır. Ancak yine de bir çok şiirin şâirinin kim olduğu tespit edilememiştir. Bunun sebebi ise karıştırılan şiirlerin muhteva, teknik ve üslûp bakımından aynı özellikleri gösteren şâirlere mal edilmesidir.

Kerem ile Karacaoğlan'a izafe edilen ve benzeyen şiirlerin sayısı o kadar çoktur ki biz burada, bu şiirlerden bir demeti tasnif ve tahlil etmeye çalışacağız. Çünkü vereceğimiz bu örnekler bile Karacaoğlan ile Âşık Kerem arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya yetecektir. Biz bu şiirleri a) Karışan veya Nazire Özelliği Taşıyanlar, b) Kerem ile Aslı Hikâyesinden Karacaoğlan'a Geçmiş Şiirler c) Diğer Şiirler olarak üçe ayıracağız.

a) Karışan veya Nazire Özelliği Taşıyanlar:

Kerem ile şiirleri karışan ve pek çok benzer şiiri olan şairlerden biri, belki de birincisi Karacaoğlan'dır. Karacaoğlan ile Kerem'in şiirleri o kadar birbirine benzerdir ki, bazı araştırıcılar bu iki şairin aynı kişiler olabileceğini bile ileri sürmüşlerdir[4]. Kerem ile Karacaoğlan'ın aynı şahıs olmadıkları muhakkaktır. Ancak Karacaoğlan'ın Kerem'den etkilenerek şiirler söylediği bazı araştırmacılarca da kabul edilmektedir[5]. Bu tesiri, iki şairin karışan veya nazire olan şiirlerinde açıkça görmek mümkündür.

1. Hem Karacaoğlan'a hem de Kerem'e isnat edilen şiirlerden biri *"Hey ağalar böyle m'olur / Hali yardan ayrılanın"* mısralarıyla başlayan şiirdir. S. N. Ergun'dan itibaren bir çok araştırıcı-

nın Karacaoğlan'a ait olarak kaydettikleri bu şiir, Azerbaycanlı Âşık Sefer Ali ve Ercişli Emrah'la birlikte Kerem'in şiirleri arasında da mevcuttur[6]. Bu şiirin nazire özelliğini aşan benzerlikleri, şiirin gelenekte karıştığını, hem Karacaoğlan'a, hem de Kerem'e atfedildiğini göstermektedir. Şiir, Kerem ile Aslı hikâyesinde belirli bir epizoda bağlı olarak geçmekle birlikte şiirin muhtevasında epizodik unsurlar yoktur. Bu açıdan karışan şiirler arasında değerlendirilmelidir.

2. Kerem ile Karacaoğlan'ın nazire özelliğini aşan şiirlerinden biri de *"İlleri var bizim ile benzemez"* ayaklı şiirdir. Aynı şiir Köroğlu'nda da vardır. Kerem'in Gürcistan; Köroğlu'nun Cerid-Afşar illeri için söylediği *"İlleri var bizim ile benzemez"* şiiri Karacaoğlan tarafından Firengistan için söylenmiştir[7]. Bu şiir; ayrıca Azeri âşığı Evek'e atfen de yayımlanmıştır[8]. Kerem ile Aslı hikâyesinde, Kerem'in Aslı'yı takibi sırasında uğradığı Akıska'da söylediği bu şiir, gelenekte sahibi karışmış şiirlerden biridir.

3. Yine hem Karacaoğlan'ın hem de Kerem'in *"Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm"* nakaratlı şiirleri de benzerdir[9]. Bu şiir, ilk iki şiire oranla sadece ayak benzerliği taşımaktadır. Dolayısıyla nazire diyebiliriz. Ancak yine de son dörtlükte olduğu gibi tamamen aynı söyleyişler dikkati çekmektedir.

4. Karacaoğlan ile Kerem'in benzer şiirleri arasında yer alan "seher yeli" ayaklı şiir, tam bir nazire örneğidir. Ayak dışında fazla bir benzerliğin olmaması, Kerem'e atfedilen şiirde hikâyedeki kahramanlardan söz edilmesi bu şiirin nazire olduğunu ortaya koymaktadır.

5. Bir diğer nazire örneği ise Kerem'de "Beni öldürmeli döğmeli değil" kavuştağıyla geçen, Karacaoğlan'da ise "...meli değil" ayağıyla yer alan şiirdir.

6. Karacaoğlan ile Kerem'in nazire sınırlarını zorlayan şiirlerinden biri de "kerem eyle" ayaklı şiirdir.

7. Kerem ile Karacaoğlan'da nazire özelliği gösteren şiirlerden biri "mecnun eyledi" ayaklı şiirdir. Şiir, muhteva itibariyle de naziredir.

8. Bir başka nazire şiir ise "olma mı / olmaz mı" ayaklı semaidir. Şiirde özel isim olarak geçen dağ adı Karacaoğlan'da Bulgar Dağı iken Kerem'de hikâyedeki epizoda bağlı olarak Süphan Dağı'dır.

9. Nazire özelliği gösteren diğer bir şiir "gelür diyü / gele deyü" ayaklı koşmadır.

10. "... ler mi kaldı" ayaklı şiir de Karacaoğlan ile Kerem'de nazire şeklinde yer almaktadır.

b) <u>Kerem ile Aslı Hikâyesinden Karacaoğlan'a Geçmiş Şiirler:</u>

11. Karacaoğlan'ın "Nazlı sunam Han Aslı'ya benzersin" şiiri, Aslı adının geçmesiyle ve bu şiirin epizodik olarak Kerem ile Aslı hikâyesinde yer alması itibariyle Karacaoğlan'ın değil, Kerem ile Aslı hikâyesinden geçme olabileceğini göstermektedir.

12. "Çağırırım kadir mevlam aman hey" ayaklı şiir, epizota bağlılığı itibariyle Karacaoğlan'da da yer almasına rağmen Kerem'in sayılmalıdır. Çünkü hikâyeye göre Kerem bu şiiri Erzurum'da Lâleli Dağında kışa tutulunca söylemektedir. Şiir yapısı ve muhtevası itibariyle epizodik bir şiirdir.

13. Karacaoğlan'ın "Seher yıldızı ülker yıldızı" kafiyeli şiirini de bir olaya veya şahsa bağlı olması ve hikâyemizin çeşitli varyantlarında da yer alması sebebiyle Kerem'e ait olarak değerlendirmekteyiz. Bu şiir, Kerem ile Aslı hikâyesinde "Döne sabah yıldızı döne" ayağıyla yer almaktadır.

c) **Diğer Benzer Şiirler:**

14. Ayrıca Erzurumlu Emrah'la birlikte benzerlerini Karacaoğlan, Hasan Dede ve Deli Boran'da gördüğümüz "Görelim ne demiş o leyla leyla" ayaklı şiiri, Öztelli cönklerden Kerem adına derlediğini ifade etmektedir . Ancak şiir, Kerem ile Aslı hikâyesinin varyantlarında yer almamaktadır. Bu açıdan Karacaoğlan'ın olması ihtimali daha kuvvetlidir.

15. C. Öztelli; "Dost ilinden gelen turna/Bekle kelamı kelamı" mısralarıyla başlayan şiirin Erzurumlu Emrah ile Karacaoğlan'a da mal edilmesine rağmen Kerem'in olduğunu ileri sürmektedir . Ancak bu şiire hikâyemizin herhangi bir varyantında rastlamak mümkün olmadığı için Kerem'e ait olmasının zayıf bir ihtimal olduğunu sanıyoruz.

16. Hikâyemizin yayılma alanlarından olan Türkmenistan'da da Kerem ile Aslı'nın tesirleri mevcuttur. Türkmenistan İlimler Akademisi Dil ve Edebiyat Enstitüsü Kütüphanesi'nde bulunan 793 B nolu yazmadaki Karacaoğlan mahlâslı 26 şiirden biri Kerem'e ait olarak bilinmektedir. Bu şiir, hikâyede "Aslım gitti yaylalara dayandı / Benim burda kalışıma ne dersin" şeklindedir. Karacaoğlan'da ise 19 nolu şiir olarak "İller köçtü yaylagına bagına / Menin munda kalışıma ne dersin" şeklindedir ve bir iki küçük farklılık dışında aynı şiirdir .

Kerem ile Karacaoğlan'ın şiirleri arasındaki benzerlikleri çoğaltmak mümkündür. Ancak bu örnekler bile bu iki şairin karşılıklı etkileşmesini açıkça göstermektedir .

Bu karşılıklı etkileşme üzerine verdiğimiz örneklerden çıkan sonuçlar şunlardır: Âşık Kerem, hikâyesini tasnif ederken nasıl motif ve epizot olarak gelenekteki malzemeden faydalanmışsa, şiir olarak da devrindeki şiir malzemesinden istifade etmiştir. Bazı şiirlerin hem hikâyemizde, hem de başka şairlerde görülmesinin sebeplerinden biri budur. Ayrıca Kerem ve hikâyesi kendinden sonra gelen şairleri de çok etkilemiştir. Bu şairler de, Kerem'in şiirlerinden nazire veya tesir şeklinde faydalanmışlardır.

Kerem ile Aslı hikâyesi ve yaşadığı rivayetten öteye gitmeyen Âşık Kerem ile Karacaoğlan'ın şiirleri arasındaki bu benzerlik, iki tip veya şahsiyetin de aynı özelliklere sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Gerek Karacaoğlan, gerekse Kerem XVI-XVII. yüzyılda yaşamış veya adlarına bağlı hikâye ve rivayetler bu tarihlere uzanmış iki âşık tipidir. Sevgili peşinden gezmeleri, ellerinde sazlarıyla gördükleri herkese, her güzele şiirler söylemeleri, şiirlerinde mistik tavırlarla beşeri aşkın bütün çıplaklığıyla yer alması, dış çevre olarak işlenmemiş bir tabiatın teşbih unsuru olarak kullanılması bu iki âşığı birbirine yaklaştıran hususlardan sadece bir kaçıdır. İşte bu birbirine benzerlik bu iki tipi gelenek içinde birbirine yaklaştırmış ve aynı tipte toplamaya başlamıştır. Tıpkı Nasrettin Hoca'nın kendi dışındaki pek çok fıkrayı kendi şöhreti etrafında toplaması gibi Karacaoğlan ile Kerem'de de buna benzer bir yaklaşma görülmektedir.

Bir başka husus ise bazı şiirlerin gelenekte sahibinin karıştırılarak anonimleşmeye yüz tuttuğu gerçeğidir. Bu tip şiirler genellikle konu, üslûp ve ifade bakımından herkese hitap eden, lirik ve genel şiirlerdir. Halk geleneği bu şiirleri herhangi bir mahlâsa bağlamaktan çekinmemektedir. Nitekim bu şiirler, Kerem ve Karacaoğlan'a bağlanabildiği gibi Âşık Ömer, Erzurumlu Emrah, Köroğlu gibi şairlerle birlikte Azeri âşıklara da izafe edilebilmektedir.

EK METİNLER

(1a)
Hey ağalar böyle m'olur
Hali yârdan ayrılanın
İner ummana dökülür
Seli yârdan ayrılanın

Gökten turnalar çekilir
İner yerlere dökülür
On beş yaşından bükülür
Beli yârdan ayrılanın

Turnalar havadan geçer
Ay yüzlerce nurlar saçar
Ah ile vah ile geçer
Günü yârdan ayrılanın

Gül dikensiz bitmez imiş
Bülbül gülsüz ötmez imiş
İşe güce yetmez imiş
Eli, yârdan ayrılanın

Karac'oğlan geçmez dilek
Ataş aldı, yandı yürek
Sağ yanında hazır gerek
Salı, yârdan ayrılanın
(Öztelli, 311)

(1b)
Hey ağalar nice olur
Hali yârden ayrılanın
Varır bir engine düşer
Yolu yârden ayrılanın

Karanfiller tutmaz imiş
Gül dikensiz bitmez imiş
İşe güce yetmez imiş
Eli yârden ayrılanın

Şahinler göğe çekilir
Turnalar yere dökülür
On beş yaşında bükülür
Beli yârden ayrılanın
Dertli Kerem gelir derler
Gelir bunda kalır derler
Söylemeden ölür derler
Dili yârden ayrılanın
(Ergun HBH, 38 (40), 52)

(2a)
İndim seyran eyledim Frengistan'ı
İlleri var, bizim illere benzemez
Levin tutmuş goncaları açılmış
Gülleri var, bizim güle benzemez

Göllerinde kuğuları yüzüşür
Meşesinde sığınları böğrüşür
Güzelleri türkü söyler, çığrışır
Dilleri var, bizim dile benzemez

Seyr edüben gelir Karadeniz'i
Kanları yok, sarı sarı benizi
Öğün etmiş, kara domuz etini
Dinleri var, bizim dine benzemez

Akılları yoktur, küfre uyarlar
İmanları yoktur, cana kıyarlar
Başlarına siyah şapka geyerler
Beyleri var, bizim beye benzemez

Karac'oğlan eydür, dosta darılmaz
Hasta oldun, hatırcığım sorulmaz
Vatan tutup bu yerlerde kalınmaz
İlleri var, bizim ile benzemez
(Öztelli, 402; Karaer, 295-296)

(2b)
Gürcistan ilini seyrân eyledim
İlleri var bizim ile benzemez
Bağın bağçesini seyrân eyledim
Gülleri var bizim güle benzemez

Hayvan eti, hınzır eti yirler
Başlarına samur kalpak giyerler
Çağırdıkça mori mori dirler
Dilleri var bizim dile benzemez

Elleri var yazı yazar billi
Güzelleri var mâhi mâhi tâblı
Yiğitleri var ala hoş delikanlı
Malları var bizim mala benzemez

Coşkun coşkun çaylarından geçdim
Eğilüp soğuk sularından içdim
Kerem eydür dilberlerini seçdim
Hâlleri var bizim hâle benzemez
(Duymaz, 485)

(3a)
Vara vara vardım ol kara taşa
Hasret etti beni kavım kardaşa
Sebep ne, gözden akan kanlı yaşa
Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm

Nice sultanları tahttan indirdi
Nicesinin gül benzini soldurdu
Nicelerin gelmez yola gönderdi
Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm

Karac'oğlan der kondum göçülmez
Acıdır ecel şerbeti, içilmez
Üç derdim var, birbirinden seçilmez
Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm
(Öztelli, 362)

(3b)
Şu dünyada üç nesneden korkarım
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm
Hiç birinden asla gönlüm hoş değil
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm

Gele gele geldik şu kara taşa
Yazılanlar gelir şu garip başa
Hasret koydu bizi kavım kardaşa
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm

Çok Süleyman'ları tahttan indirdi
Nicelerin gül benzini soldurdu
Nicelerin gelmez yola gönderdi
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm
Dertli Kerem eder konduk göçülmez
Acıdır ecel şerbeti içilmez
Üç derdim var bir birinden seçilmez
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm
(Ergun HBH, 28 (97), 34)

(4a)
Benden selam eyle sevgili yâre
Perişan hatırın sor, seher yeli
Bildir ahvalimi dostuma benim
Sevdiğim ne söyler, sor seher yeli

Sen seher yelisin, esersin yakın
Dağıtma kâkülün enginde sakın
Erkeğin yanında bulunma sakın
Var da bir tenhada sor seher yeli

Karac'oğlan bulma kusur huyuna
Kurban olam kaşlarının yayına
Benim için dostun uğra yanına
Uğra sen yanına gör, seher yeli
(Öztelli, 93)

(4b)
Eğer gider isen bizim illere
Sana söyliyeyim dur seher yeli
Bir selam var göndereyim yârime
Bugün Han Aslı'mı gör seher yeli

Yakın varıp esme zülfün teline
Nazar kıl ruyuna çifte hâline
Muhabbet namesin kendi eline
Bir tenha düşür de ver seher yeli

Kerem ele alsak sazları
Hatırıma düştü şirin sözleri
Karadır kaşları elâ gözleri
Sen de muradına er seher yeli
(Ergun HBH, 28/91, 9; Görgen, 165)
(5a)
Ilgıt ılgıt esen seher yelleri
Esip esip yâre değmeli değil
Ak elleri elvan kınalı
Karadır gözleri, sürmeli değil

Esdirir de seher yeli esdirir
Kimini ağlatır, kimini küstürür
Kısmet ise kadir Mevlâm gösterir
Çokça heves edip öğmeli değil

Bir bölük turna da havada uçar
İner engininden bir bâde içer
Esen seher yeli göğüsün açar
Yâr göğsün bendleri düğmeli değil

Bir bölük turna da havada kışlar
Bak başıma geldi gördüğüm düşler
Size derim size yâren yoldaşlar
Kavli yalan dostu sevmeli değil

Karac'oğlan der ki konup göçmedin
Ak göğsünün düğmelerin açmadım
Fırsat elde iken alıp kaçmadım
Öldürmeli beni, döğmeli beni
(Öztelli, 119-120)

(5b)
Ne vakit ki Han Aslımdan ayrıldım
Beni öldürmeli, döğmeli değil
Gece gündüz ah edip yanarım
Beni öldürmeli döğmeli değil

Yedi yıldır hatırını sormadım
Geçti ömrüm bir murada ermedim
Fırsat elde iken demler sürmedim
Beni öldürmeli döğmeli değil

Elimden aldırdım gözü elâyı
Onun için terkeyledim sılayı
Başıma almışım cümle belâyı
Beni öldürmeli döğmeli değil

Ben Keremim aşk dolusun içirdim
Bu sevdayı ben başımdan geçirdim
Hayıf Han Aslımı elden uçurdu
Beni öldürmeli döğmeli değil
(Görgen, 41-42)

(6a)
Ala gözlerini sevdiğim dilber
Gel bizim elleri gez, kerem eyle
Nice kulların var, gezer kalemle
Al beni deftere yaz, kerem eyle

Iraktır yollarım, dolandım geldim
Tatlıdır dillerin, eğlendim kaldım
Vebalim boynuna, işte ben öldüm
Mezarım göğsüne kaz, kerem eyle

Karac'oğlan der bir mâni söyle
Ezelden kalmıştır bu kanun böyle
Edicek bir eylik, vakt iken eyle
Çağın geçer aman kız, kerem eyle
(Öztelli, 68; Karaer, 102-103)

(6b)
Kara gözlüm ne gezersin burada
Gel bizim illeri gez kerem eyle
Nice kulların var ismi defterde
Beni de yaz gel kerem eyle

Ben bîçâre idim dinine inandım
cAşkın ateşine odlara yandım
cAkıl başda idi dîvâne oldum
Beni dertli itme kız gel kerem eyle

Serv-i simin idin doğdun yüzime
cAşkın ateşini saldın özime
Ne bakarsın kıya kıya yüzime
Anlar işitmesin söz kerem eyle

Dertli Kerem eydür karalar giyme
Gel Aslı'm bizi yâdlara deme
Bir eylik eylersen vaktiyle eyle
Beni Mecnûn itme kız gel kerem eyle
(Duymaz, 519)

(7a)
Yaz günleri çayır çimen üstünde
Seken dilber beni mecnun eyledi
Üsküfün aldırmış balaban gibi
Bakan dilber beni mecnun eyledi

Ben gül almam, tellerini eğmesin
Kelp rakipler de ana değmesin
Ak göğsün üstüne gümüş düğmesin
Diken dilber beni mecnun eyledi

Yanıl almam eğip durur dalını
Hak nasip eylesin dersem gülümü
Siyah zülfün mâh yüzüne telini
Döken dilber beni mecnun eyledi

Deniz kenarında biter kumları
Gök yüzünde uçar yâr turnaları
Şu ala göze siyah sürmeleri
Çeken dilber beni mecnun eyledi

Karac'oğlan her sözleri bal gibi
Geydiğim başına vala, al gibi
Sevdiğim kara kaşlı, gonca gül gibi
Kokan dilber beni mecnun eyledi
(Öztelli, 92-93; Karaer, 124)

(7b)
Evvel bahar yaz ayları çayır çimen üstine
Çıkan dilber beni mecnûn eyledi
Üsküfiñ aldırmış şahin bakışlı
Bakan dilber beni mecnûn eyledi

Şahin gibi binmek ister atlara
Sinesini sarmak ister yâdlara
cÂşıkını türlü türlü dertlere
Koyan dilber beni mecnûn eyledi

Şahin urdı ürküşdiler turnalar
Ben korkarım ayrı güle konalar
Ak ellere elvan elvan kınalar
Yakan dilber beni mecnûn eyledi

Öksüz Kerem eydür alup satmazım
Gayru güzellere gönül katmazım
Kırmızılar geymiş bühtan atmazım
Allar giyen dilber beni mecnûn eyledi
(Duymaz, 478)

(8a)
Yürü behey Bulgar Dağı
Senden yüce dağ olma mı
Sen yaylanın güzelisin
Yanakların ağ olma mı

Bulgar Dağı iki çatal
Arasında güller biter
Bir yiğide bir yâr yeter
İki seven del'olma mı

Bulgar Dağı pare pare
Kim'al geyer, kimi kare
Selâm eylen nazlı yâre
Ayrılanlar bir olma mı

Hanı hanlar, hanı hanlar
Kafeste beslenen canlar
Sevir sevip ayrılanlar
Yanıp yanıp kül olma mı

Karac'oğlan seni gördüm
Düştümü hayıra yordum
Bu gün güzeller sordum
Güzellere kul olma mı
(Öztelli, 281-282)

(8b)
Saña geldim Süphan Dağı
Hiç dumanıñ hâr olmaz mı
Ne solıñ belli ne sağıñ
Evvel bahar yaz olmaz mı

Sen bir ulu dağsıñ yüce
Herkez sevdigilen sarılınca
Üstünden yol aşırınca
Yanağında gül olmaz mı
Aşup dağları gelince
Ağlayup gözleri dolunca
Şaşırup yolda kalınca
Bir yanından yol olmaz mı

Çıkup dağları seyreyle
Sanma sünbülleri böyle
Gel Kerem toğrı söyle
Güzel seven del'olmaz mı
(Duymaz, 482)

(9a)
Annacımdan gelen şu mavi donlu
Kaldırmış kollarım toz gele deyü
Kendi kendin yad illerden saklayu
Bir ağzın bilmezden söz gele deyü

Ilgıt ılgıt bir yel esti Urum'dan
Gam kasvet kalkmaz oldu serimden
İl bir yana dönse geçmem yârimden
Çığrışır engeller, vazgele deyü

Deniz kenarında biten hurmalar
Siyah yüzüm mâh yüzüne burmalar
Gök yüzünde katarlanmış turnalar
Onlar da çığrışır, baz gele deyü

Karac'oğlan der, işlerim naçar
Ah ile vah ile günlerim geçer
Coşmuş Karadeniz köpüğün saçar
Dağılmış göllere kaz gele deyü
(Öztelli, 264-265; Karaer, 291)

(9b)
Her seher her seher bir mâvi câme
Silkünür üstüme toz gelür diyü
cAdûlar elinden ağlar gezerim
Belki bu nazlıma söz gelür diyü

Benim derdi vardır bana o yeter
Âteşim yanmadan tütünüm tüter
Yaz baharda telli turnalar öter
Anlar da sevinür yaz gelür diyü
Bir âteşdir beni nûş idüp içer
Pervâne dolanur serinden geçer
Sular da cûş idüp köpügin saçar
Göller de çalkanur yaz gelür diyü

Dertli Kerem ağlar gözleri çağlar
Nerde güzel görsem gönlümi açar
Nedendir Han Aslım yârinden kaçar
Belki benden bu yâr vaz gelür diyü
(Duymaz, 509)

(10a)
Aciz kaldım şu gönlümün elinden
Benim gitmediğim yollar mı kaldı
...
Başıma gelmedik haller mi kaldı

Taşkın sular gibi akıp çağlarım
Didarın görüben gönül eğlerim
Dünyaya geleli her dem ağlarım
Çeşmim karışmadık seller mi kaldı

Alları çıkarıp karalar giyip
Sen varıp eller sözüne uyup
Bir gün ben kendime kıyarım deyip
Urgan atmadığım dallar mı kaldı

Karac'oğlan eydür dost bizim iller
Biter benefşesi dermeli güller
Dinledim hep bizi söyleşir eller
Benim düşmediğim diller mi kaldı
(Öztelli, 74; Karaer, 110)

(10b)
Ey agalar ben bir derde düş oldum
Bende geşt itmedik eller mi kaldı
Âhım varup âsmâne erişdi
Gözümden akmadık seller mi kaldı

Aldım bir bûsesin pazar eyledim
Yüzine bakmaya hazâr eyledim
Girip dost bağına nazar eyledim
Engeller dermedik güller mi kaldı
Derviş elinden içdim bâdeyi
Geşt itdim cihânı dolaşdım şehri
Elîñ kötü sözü felek kahrı
Biz zem itmedik eller mi kaldı

Terk eyledim vatanımı ilimi
Elimden aldırdım nazlı yârimi
Ben Kerem'im kimse bilmez hâlimi
Başıma gelmedik hâller mi kaldı
(Duymaz, 516)

(11a)
Geçen gün karşında durdum el gibi
Bahçelerde açılmış gonca gül gibi
Bencileyin sen de dertli il gibi
Nazlı Sunam, Han Aslı'ya benzersin

Dön beri, dön beri yüzün göreyim
Yanımda nem var, sana vereyim
Al yanaklarına kurban olayım
Nazlı Sunam, Han Aslı'ya benzersin

Eğlim eğlim, kaşlarının eğmesin
Çözemem yâr, göğüsünün düğmesin
Topla zülüflerin, yere değmesin
Nazlı Sunam, Han Aslı'ya benzersin

Gide gide bir incecik yolu var
Yâr ne geymiş, bir incecik beli var
Nazlı yârin yanağında gülü var
Nazlı Sunam, Han Aslı'ya benzersin

Karac'oğlan der, sözün doğrusu
Kaşlarının ağ kalem eğrisi
Gözleri sürmeli ceran yavrusu
Nazlı Sunam, Han Aslı'ya benzersin
(Öztelli, 370; Karaer, 225)

(11b)
Salına salına burda gezersin
Hemen benim Han Aslıma benzersin
Sen de gözün ile çok kan edersin
Hem de benim Han Aslıma benzersin

Keklik gibi taştan taşa sektiğin
Ak ellere kızıl kına yaktığın
Acep nerde kıya kıya baktığın
Hem de benim Han Aslıma benzersin

Benim sevdiceğim elâ gözlüdür
Şekerdir lebleri, şirin sözlüdür
O da sizin gibi katı nazlıdır
Hem de benim Han Aslıma benzersin

Aşarak geldim yüce dağları
Yüreğimde saklı şirin sözleri
Kayserinin şu gelinlik kızları
Hem de benim Han Aslıma benzersin

Dertli Kerem sohbetin tatlı olsun
Gelinlerin edepli usul olsun
Her yiğitin seçtiği kutlu olsun
Hem de benim Han Aslıma benzersin
(Görgen, 136-137)

(12a)
Lâleli Dağı'ndan yolum azdırdım
Çağırırım Kadir Mevlâm aman hey
Bir yandan da yağar yağmur kar serper
Bir yandan da yolum bağlar duman hey

İniler dağların başı iniler
Elim ermez kulacığım çınılar
Kaldırma sargımı yaram yeniler
Yârdan ayrılalı halim yaman hey

Ay karanlık azdı mışım yolumu
Ayaz kesti ayağımı kolumu
Ben kendime mehil görmem ölümü
Bundan sonra sağlığıma güman hey

Karac'oğlan ben bu yerde kalmayım
Kalırsam da gurbet ilde ölmeyim
Sözünde durmayan yâri sevmeyim
Perişan hallerim gayrı yaman hey
(Karaer; 292; Cunbur; 161)

(12b)
Lâleli Dağında yolum azıttım
Çağırdım ben Gani Mevlâm aman hey
Bir yanımdan yağar yağmur kar serper
Bir yanımdan yolum bağlar duman hey

İniler dağların başı iniler
Derdim artar yaralarım yeniler
Gözüm görmez kulaklarım çınılar
Kadir Mevlâm benim halim yaman hey

Akşam oldu göremedim yolumu
Soğuk aldı ayağımı elimi
İtikat eyledim ben de ölümü
Dahi yoktur sağlığıma güman hey

Dağlar himmet edin burda kalmayam
Kalırsam da gurbet ilde ölmeyem
Eski düşmanlara muhtaç olmayam
Nerde görem yâr yüzünü ne zaman hey

Kurtlar kuşlar yığılırsa başıma
Bak çeşmimden akan kanlı yaşıma
Gurbet elde bir hâl gelse başıma
Doğru dönmez çarhı felek aman hey

Aşık odur kendi kendin kaynada
Yiğit odur seri meydanda oynada
Kerem ider ölüm haktır dünyada
Ahirette karşı gelsin iman hey
(Saim Sakaoğlu, Özel Cönk 1, 39-40)

(13a)
Yıldızlar doğar ay ile
Âlemi tutar nur ile
Kavlimiz var ol yâr ile
Seher yıldızı ülker yıldızı

Sensin yıldızların şahı
Sen de seversen Allah'ı
Severim seni billâhi
Seher yıldızı ülker yıldızı

Parmağında hatem yüzük
Kolunda altun bilezik
Boynun eğmiş durur yazık
Seher yıldızı ülker yıldızı

Evleri var ev yerinde
Köyleri var köy yerinde
Bedir olmuş ay yerinde
Seher yıldızı ülker yıldızı

Bana Karac'oğlan derler
Bal ile kaymağı yerler
Sana kervankıran derler
Seher yıldızı ülker yıldızı
(Karaer, 316; Cunbur, 373)

(13b)
Ülker terâziye yetmez
Döne sabâh yıldızı döne
cAşk sevdâsı benden gitmez
Döne sabâh yıldızı döne

Evleri var ev yerinde
Köyleri var köy yerinde
Bitmezsiñ ay yerinde
Döne sabâh yıldızı döne

Yâr ile kavlimiz vardır
Goncanıñ dikeni hârdır
İşim gücüm âh ü zârdır
Döne sabâh yıldızı döne

Yıldızı gördüm sabâh sandım
Ağladım dîdemden kandım
Kerem der cândan usandım
Döne sabâh yıldızı döne
(Duymaz, 518)

KAYNAKLAR

Duymaz : Ali Duymaz; Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma, Elazığ 1992, (Yayımlanmamış doktora tezi).

Ergun HBH : S. Nüzhet Ergun; Âşık Kerem'in Şiirleri, HBH, III(28), 15 Eylül 1933, 89-97; III(29), 15 Ekim 1933, 134-142; IV(38), 15 Temmuz 1934, 36-41.

Görgen : Fevzi Görgen, Kerem ile Aslı, İstanbul 1981.

Karaer : Mustafa Necati Karaer; Karacaoğlan Hayatı Sanatı Şiirleri, İstanbul ? (Tercüman. 1001 Temel Eser).

Öztelli : Cahit Öztelli; Karacaoğlan Bütün Şiirleri, İstanbul 1987.

NOTLAR

* II. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni'nde (30 Kasım-2 Aralık 1998) sunulan bildiri metnidir.

1 Tagı Halisbeyli; Mehebbete Halg Abidesi, Bakü 1990, 26-27; R. Mollov, bu fikirlerini Oçerki po İstorii Tyurskoy Literaturı (Moskova 1960) adlı yüksek lisans tezinde ifade etmiştir.

2 Boratav; Kerem ile Aslı Hikâyesi ve Âşık Kerem, Folklor ve Edebiyat 2, İstanbul 1982, 241-250.

3 Boratav; Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, Ankara 1946, 39-40.

4 Cahit Öztelli; Karacaoğlan Bütün Şiirleri, İstanbul 1987, 35.

5 Müjgan Cunbur; Karacaoğlan, Ankara 1985, XVI.

6 S. N. Ergun; Karacaoğlan ve Şiirleri, İstanbul 1938, 273; M. F. Köprülü; Türk Sazşairleri II, İstanbul 1940, 316; Pertev N. Boratav-Halil V. Fıratlı; İzahlı Halk Şiiri Antolojisi, Ankara 1943, 133-134; M. Cunbur; Karacaoğlan, 246; C. Öztelli; Karacaoğlan Bütün Şiirleri, 311; Salman Mümtaz; Azerbaycan El Şairleri I, Bakü 1927, 134.

7 Ergun, 35; Cunbur, 325; Öztelli, 401; M. Necati Karaer; Karacaoğlan, Ankara 1988, 140.

8 S. Mümtaz, age, 27.

9 Ergun, 103; Cunbur, 372; Öztelli, 362.

10 C. Öztelli; Erzurumlu Emrah'a Mal Edilen Şiirler, Folklor Araştırmaları Kurumu Yıllığı 1975, Ankara 1975, 44-76.

11 agm.

12 İlhan Başgöz; Karacaoğlan Türkmenistan'da, Folklor Yazıları, İstanbul 1986, 163-175.

13 Daha geniş bilgi için bkz. Ergun; age, 43-46.